

Monografies

LES DONES I L'ÚS DEL TEMPS A BARCELONA. EL CAS DEL BARRI DE SANTS

M. DOLORS GARCIA RAMON, GEMMA CÀNOVES I MARIA PRATS, Institut d'Estudis Metropolitans de Barcelona.

L'estudi "Les dones i l'ús del temps a Barcelona. El cas del barri de Sants" ha estat realitzat per un equip d'investigadores de l'Institut d'Estudis Metropolitans de Barcelona, per encàrrec de l'Ajuntament de Barcelona i l'Associació Salut i Família, entre els mesos de març i desembre de 1993. L'equip ha estat integrat per M. Dolors Garcia Ramon, Gemma Cànoves i Maria Prats.

El treball és un dels resultats de la proposta, del Consell de Benestar Social de Barcelona, d'incorporar el tema de l'ús del temps a la ciutat com un dels nous eixos de treball per al futur. La proposta s'inspirava en les discussions ençades a Itàlia sobre aquest tema, especialment a partir de la proposta de llei d'iniciativa popular *Le donne cambiano i tempi*. En aquesta línia, aquest treball es proposava proveir elements per al coneixement de l'ús del temps per part de les dones, estudiar els horaris de comerços i

serveis i la seva adequació a la demanda, i emetre recomanacions orientades a afavorir una major llibertat i igualtat en l'ús del temps.

L'estudi ha estat realitzat amb una metodologia de tipus qualitatiu i s'ha basat principalment en dos tipus d'entrevistes: entrevistes exploratòries a persones representatives del teixit social i associatiu del barri de Sants i responsables de l'administració i d'organitzacions d'abast més general; i entrevistes en profunditat fetes a diferents persones residents al barri, amb situacions personals diverses i majoritàriament dones.

L'anàlisi sobre les condicions de vida de les dones barcelonines, que va ser objecte d'un dels volums monogràfics de l'Enquesta Metropolitana de 1990, valorava les conseqüències socials que poden tenir els canvis en les formes de vida i el gran repte que suposa per tota

la societat la incorporació massiva de les dones a la vida productiva. Aquest fet està molt relacionat amb l'organització de l'àmbit privat, on la dona segueix assumint la major part del treball reproductiu, això fa que esdevinguin habituals les situacions en què les dones han de fer front a una doble o a una triple càrrega. Davant d'aquesta situació és evident que cal promoure canvis, destinats a redistribuir i compartir cada cop més el treball domèstic. Els projectes de canvis del temps iniciats en d'altres països i aquest estudi s'inscriuen en aquesta línia: canviar o reorganitzar els temps de la ciutat per fer més possible la redistribució del treball domèstic i la seva compaginació amb el treball productiu.

Amb aquest objectiu s'ha estudiat quins són els horaris practicats pels comerços i els serveis del barri de Sants, i quina és l'organització del temps dels seus habitants, per tal de saber el grau de

Hores setmanals de treball domèstic segons el sexe

	Barcelona (2.190)			Districte (235)			Barri (132)		
	Homes	Dones	Total	Homes	Dones	Total	Homes	Dones	Total
Cap/No ho fa	43,9	5,5	23,1	34,2	3	17,4	27,7	2,7	14,7
D'1 a 21 hores	50	40,4	44,8	53,5	40,6	46,5	58,5	44,4	50,7
De 22 a 42 hores	4,0	30,4	18,3	9,6	44,7	25,1	10,8	34,7	23,5
De 43 a 70 hores	0,5	16,6	9,2	1,7	14,3	8,5	3,1	15,3	9,5
Més de 70 hores	0,6	4,4	2,7	0	3,7	2	0	2,7	1,5
NS/NC	1	2,7	1,9	0,8	0	0,4	0	0	0
Total	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Font: Enquesta Metropolitana de Barcelona 1990.

coincidència entre l'oferta i la demanda, i per detectar el grau de satisfacció dels desitjos ciutadans o les mancances expressades en relació amb el grau d'accessibilitat temporal d'aquests serveis.

Els horaris dels comerços i els serveis al barri de Sants

Actualment l'horari dels comerços al barri de Sants és partit, de matí i tarda, amb una pausa a migdia d'unes tres hores, amb tancament generalitzat els diumenges i alternatiu el dissabte a la tarda o el dilluns al matí. L'homogeneïtat és bastant gran, amb diferències entre el comerç alimentari, que obre més aviat, i el comerç no alimentari, i també amb petites diferències entre el comerç de l'eix Creu Coberta/carrer de Sants i el dels carrers interiors, on els comerços tendeixen a tancar més tard. Els mercats municipals tenen horaris especials, que privilegien la franja horària matinal i alguns grans supermercats obren tot el dia amb

horari continu. En els horaris de les escoles del barri de Sants, cal diferenciar entre les escoles bressol, que poden fixar lliurement el seu horari, les escoles d'ensenyament primari, que tenen un horari d'obligatori compliment (de 9 a 12 i de 15 a 17) amb extensions horàries per activitats complementàries a l'escola privada, i les escoles d'ensenyament secundari, que tenen un horari més flexible però que ha de ser obligatòriament de matí i tarda. Els horaris de la resta de serveis varien molt segons els subsectors als quals pertanyen, però dins de cada subsector hi ha una forta homogeneïtat i no és comú trobar horaris desestandarditzats. En general aquests horaris es basen en esquemes d'horari partit o en horaris amb servei quasi exclusivament matinal, amb alguna tarda d'obertura a la setmana, com és el cas de les entitats financeres o l'administració pública. El tancament els diumenges és generalitzat, tret de serveis molt específics com són els hospitals o la restauració. Els serveis cul-

turals, esportius, etc. i les entitats cíviques tenen un horari d'activitat concentrat a la vesprada, després de la finalització de les jornades de treball i en diferents moments del cap de setmana

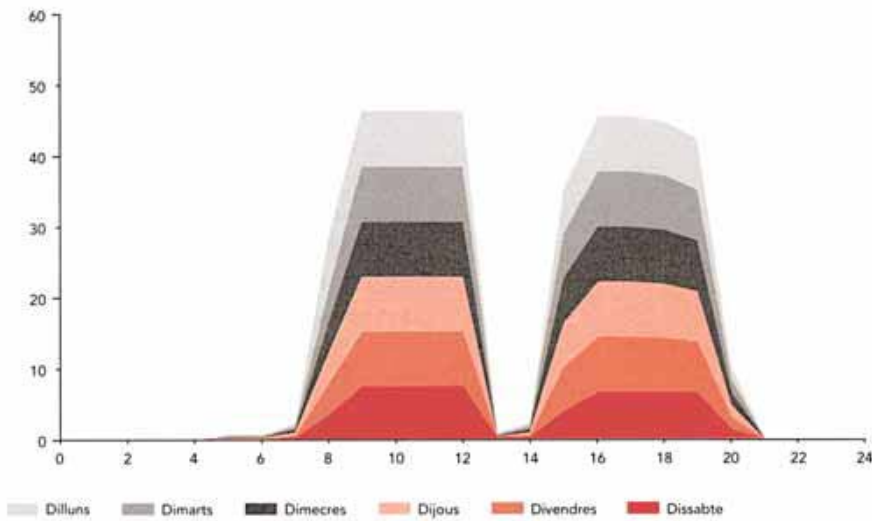
En general l'actitud dels usuaris és conformista davant els horaris que s'ofereixen, es pensa que no hi tenen res a dir perquè no hi poden intervenir. En conseqüència, es tendeix més aviat a organitzar el propi temps en funció dels horaris que els serveis ofereixen, més que no pas a cercar en els serveis els horaris que més convinguin a les necessitats personals. Fruit d'aquesta actitud és el baix nivell de queixa davant d'un mapa horari clarament desfavorable als interessos de la majoria de la població, on les jornades laborals coincideixen amb els horaris de la major part de serveis, limitant-ne l'accés. Aquest conformisme, barrejat amb certes dosis de tradicionalisme, és també el causant de la manca d'opinió i de l'escassetat de propostes innovadores.

Mitjana d'hores diàries dedicades a les activitats segons el sexe

	Barcelona (2.190)			Districte (235)			Barri (132)		
	Homes	Dones	Total	Homes	Dones	Total	Homes	Dones	Total
De treball	5,6	3	4,2	4,6	2,7	3,6	5,3	3,2	4,2
De treball domèstic	0,9	4,4	2,8	1,3	4	2,7	1,4	3,9	2,7
De dormir	7,8	8,1	8	7,7	8,3	8	7,6	8,3	8,0
Disponibles	9,1	8,3	8,7	10	8,8	9,4	9,5	8,5	8,9
De transport al treball	0,6	0,4	0,4	0,4	0,3	0,4	0,4	0,4	0,4

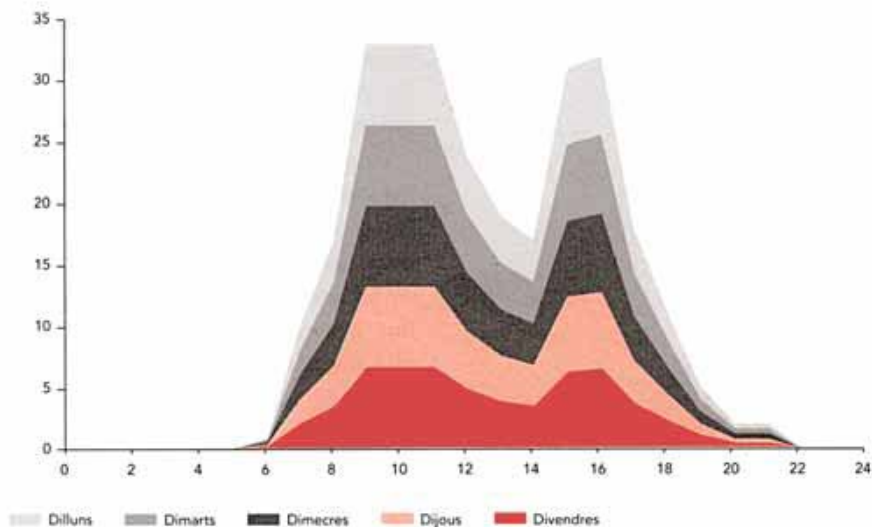
Font: Enquesta Metropolitana de Barcelona 1990.

Horaris dels comerços

Font: Elaboració pròpia a partir d'entrevistes exploratòries i treball de camp

Horaris dels centres d'ensenyament

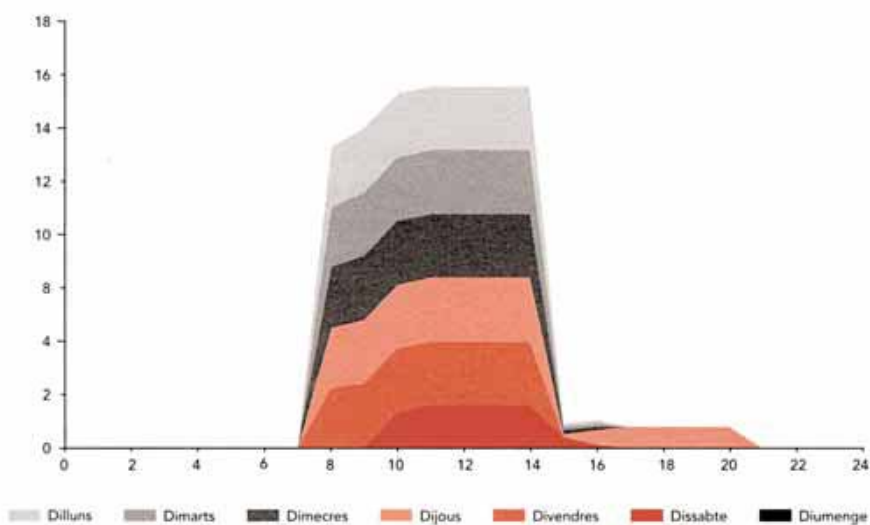
Font: Elaboració pròpia a partir d'entrevistes exploratòries i treball de camp

Experiències d'ús del temps al barri de Sants

En l'organització del seu temps les persones entrevistades identifiquen el temps de treball productiu com el temps central de la jornada, el temps més rígid, al voltant del qual s'estructuren tots els altres temps i activitats. Per això en general es valoren molt més positivament els horaris de treball intensius i els horaris flexibles, pel major marge de maniobra que representen. Els conflictes que es deriven de les interrelacions entre treball productiu i reproductiu afecten principalment les dones i s'expressen en termes de manca de temps, de no poder arribar a tot arreu. El temps dedicat al treball domèstic es fa molt difícil de quantificar, per l'ampli ventall d'activitats que inclou i perquè es fa de manera discontinua i simultània; és un treball subvalorat, que no agrada, es considera monòton i poc creatiu. Es tracta d'un treball realitzat o planificat i organitzat encara majoritàriament per les dones, treballin o no fora de la llar, sense que s'apreciïn gaires avenços pràctics en el repartiment d'aquest treball entre els membres de la llar.

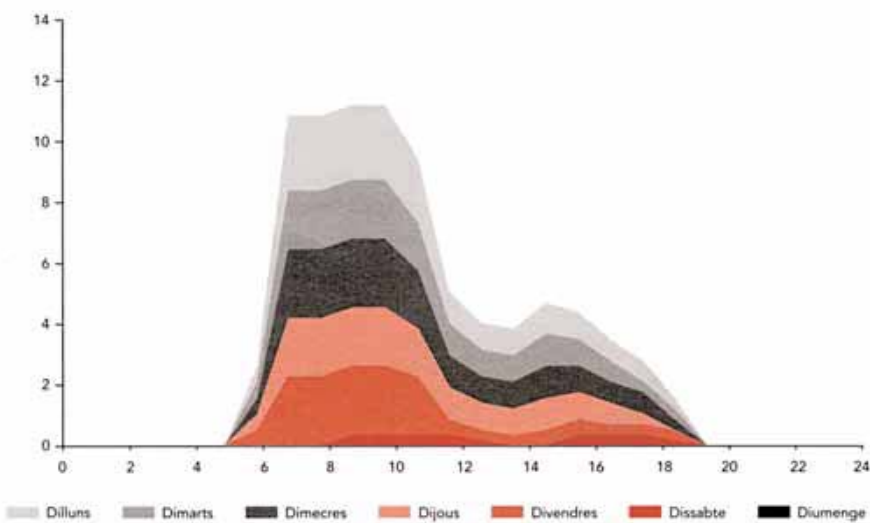
Quan fer front al treball domèstic i al treball productiu vol dir, a més, enfrontar-se a les limitacions horàries de molts serveis, que s'ofereixen en temps coincidents amb els temps de treball de la majoria de la població, moltes dones acaben esdevenint equilibristes del temps. Això les obliga a desenvolupar es-

Horaris de les entitats financeres

Font: Elaboració pròpia a partir d'entrevistes exploratòries i treball de camp

Horaris dels serveis administratius

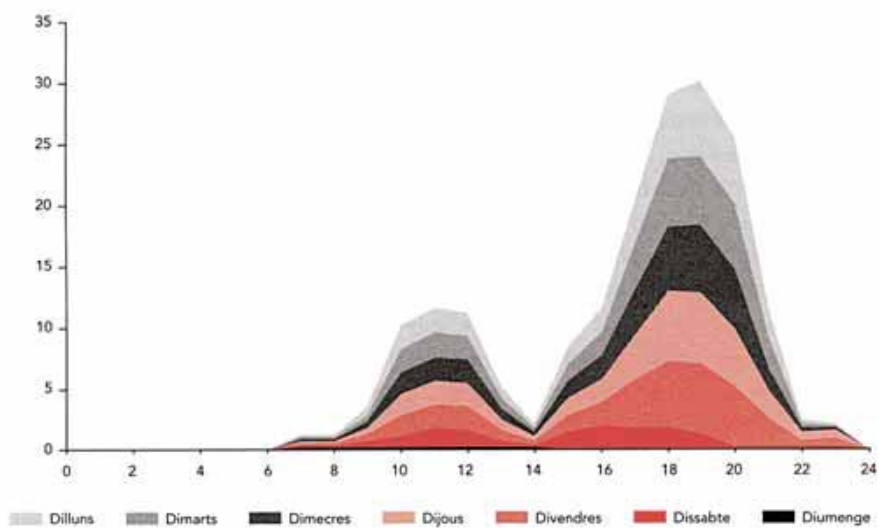

Font: Elaboració pròpia a partir d'entrevistes exploratòries i treball de camp

estratègies personals de supervivència per no caure de la corda fluixa: desviar part del treball domèstic cap a altres persones, pagades o no, practicar la simultaneïtat en la realització de diverses tasques, dissenyar recorreguts que permetin estalviar temps connectiu o incorporar les innovacions tecnològiques que faciliten o substitueixen la realització o el control de diferents tasques domèstiques. En aquesta situació de manca de temps, el temps lliure gairebé no hi cap, no té un horari establert, és un temps fraccionat, escàs i variable; per a moltes dones és el temps que més fàcilment es dissol en benefici dels altres temps de la jornada.

En definitiva, es confirma el desajust previst, en el sentit que l'organització dels temps de la ciutat, manifestat en els horaris que els seus serveis ofereixen, no s'adapta a les necessitats de la seva població; sinó que és aquesta població la que ha de reinventar contínuament l'organització personal del seu temps per ajustar-lo al que la ciutat li ofereix. Aquest esforç és més gran i més evident quan es tracta de persones que carreguen alhora amb treball productiu i treball reproductiu, situació en què es troben cada cop més dones, perquè les coincidències temporals les obliguen sovint a fer renúncies en una o altra esfera, generant-se sentiments com a mínim insatisfactoris i conflictes que no beneficien ningú. Les possibles accions de les administracions sobre els temps de les ciutats haurien d'encarar-se a minimitzar aquest desajust, en el marc de les polítiques d'igualtat entre dones i

Horaris de les entitats

Font: Elaboració pròpia a partir d'entrevistes exploratòries i treball de camp

homes i de l'objectiu general de millora de la qualitat de vida del conjunt de la població.

Per fer front a aquesta problemàtica, i arran de les conclusions de l'estudi, l'Ajuntament de Barcelona es proposa desenvolupar en els propers mesos un seguit d'accions englobades en el projecte "A Barcelona les dones canviem els temps".